

СЕКЦИЯ
РЕСТАВРАЦИЯ
СБХ

АСОЦИАЦИЯ НА
РЕСТАВРАТОРИТЕ
В БЪЛГАРИЯ

С партньорството на
Национална
художествена
академия

ФОРУМ РЕСТАВРАЦИЯ 2009

КАТАЛОГ С УЧАСТНИЦИТЕ
CATALOGUE OF PARTICIPANTS

24-28.04.2009

Проучване и реставрацията на царски двери от иконостас от село Рударе, Кратово, БЮРМакедония

*Ангелина Поповска,
Старши реставратор на икони
Национален Реставрационен център – Скопие*

Неблагоприятните микроклиматични условия в старата църква Св. Никола в село Шопско Рударе са главна причина за многобройните увреждания на царските двери от иконостаса, а също и на стенописите.

Дървената основа е увредена, адхезията между отделните слоеве: грунд, живописен слой и лак, е нарушена.

При реставрационните проучвания са разграничени няколко непрофесионални намеси, проведени през миналия век. Целта им е била да освежат разрушената повърхност на дверите.

Преди реставрацията е проведено детайлно проучване на състава на грунда, живописния слой и лака.

Изготвената документация е допълнена от картографиране на разрушенията и промените.

Таблото представя последвалото реставрационно третиране: консолидиране на дървената основа и интегрирането на разрушенията.

Research and Conservation of the Royal Gates of Iconostasis from the Village of Rudare, Kratovo, FIRMacedonia

*Angelina Popovska
Senior conservator of icons
National Conservation Centre-Skopje*

The unfavorable micro climate conditions in the old church St.Nicola in the village Shopsko Rudare, became the main reasons for numerous damages on the Royal Doors, as well as on the frescoes in the same church.

The wooded support was destroyed, the adhesive strength of the other system layers of the ground, the painted layer and the varnish, was insufficient.

During the conservation researches were distinguished several non professional interventions, made in the past century, all in one purpose: to recover and refresh the old damage image of the Royal Gates.

Detailed chemical analyses were carried out on the paint layer, gesso layer and the varnish.

Mapping was made on the previous interventions, additionally to the other elements of the documentation.

The poster presents the followed conservation treatment: consolidation of the wooden support and integration of the losses.

Проучване и реплика на оригиналния градеж на тракийската гробница при с.Александрово

*Владимир Цветков, Валентин Тодоров, Григори Григоров, Елица Цветкова
vladotzvetkov@yahoo.co.uk*

През периода август 2008 – февруари 2009 г., екип в състав: Владимир Цветков, Валентин Тодоров, Григори Григоров и Елица Цветкова изработи музейно копие на т.нар. „Александровска гробница“. Тя е открита близо до село Александрово, Хасковска област през 2000 г. и е датирана от IV в. пр. н.е. Копието ѝ, разположено в „Музеен център за тракийско изкуство в източните Родопи“, има за основна задача да поеме масовия поток от посетители, като им предостави пълна информация за архитектурните и художествени качества на оригинала. За тази цел при изработката на репликата беше използван същият вид градежен камък – вулканичен туф, както и забравеният от хилядолетия метод за изграждане на „фалшив купол“ и „фалшив свод“. Всеки от градежните елементи беше повдиган и поставян на мястото си чрез ръчно задвижвани лебедки. Според изискванията за музейно копие полагаането на мазилката и изпълнението на стенописната украса беше извършено само в участъците, които са запазени и в оригиналния паметник.

Examination and replica of the original construction of the Thracian tomb near the village of Alexandrovo

Vladimir Tsvetkov, Valentin Todorov, Grigory Grigorov, Elitsa Tsvetkova
vladotzvetkov@yahoo.co.uk*

During the period August 2008 – February 2009, the team: Vladimir Tsvetkov, Valentin Todorov, Grigory Grigorov and Elitsa Tsvetkova made a museum replica of the so called “Alexandrovo tomb”. It is discovered near the village of Alexandrovo, Haskovo district in 2000 and is dated back to the 4 c. B.C. The main task of the replica, which is situated in “Museum Centre of Thracian Art in the Eastern Rodopi”, is to meet the massive stream of visitors by submitting to them complete information about the architectural and artistic qualities of the original tomb. For that purpose the same kind of stone as the original one – volcanic tuff – was used for the building and the building itself was executed following the method for constructing “false dome” and “false vault”, which has been forgotten for thousands of years. Each one of the construction elements was lifted and put in its particular place by manually operated winches. According to the requirements for making a museum replica the plaster was laid and the mural decoration was painted only in the areas, which correspond to the preserved areas in the original tomb.

Основа и контраформа за реставрацията на голяма археологическа керамика

Горазд Лемайич
Национален музей на Словения
gorazd.lemajic@nms.si

Реставрацията на големи обекти археологическа керамика може да бъде проблематично от гледна точка на основата и контраформата, особено когато обектът върху който се работи е труден за манипулиране заради състоянието на керамиката, загубата на оригинален материал и размерите. Добра основа и лесен достъп при работа с калъпи са основните изисквания за безопасна и лесна интервенция върху обектите.

Ако керамичният обект не е в добро състояние, чуплив и тънък, позиционирането и фиксирането на контраформата е много трудно. С такива обекти винаги има опасност от счупване на това което вече е сглобено, или от нови счупвания. Представеният инструмент може да от помощ. Такава основа позволява стабилност на обекта и визуален контрол при изграждането на формата на обекта. За подмяна на всяка голяма липсваща част същата основа може да бъде използвана като контраформа за да се избегне допълнително натоварване на предмета.

Support and Mould for the Restoration of Large Archaeological Ceramics

Gorazd Lemajič
National Museum of Slovenia
Prešernova 20, 1000 Ljubljana
Slovenia
gorazd.lemajic@nms.si

Restoration of large archaeological ceramic objects can be problematic from the point of view of support and moulds, especially when working on objects that are not easy to manipulate, because of their size, the condition of the ceramic or loss of original material. Good support and easy access for working with moulds are basic requirements for safe and easy intervention on the object.

If a ceramic object is in very poor shape, fragile and thin, the positioning and fixing of moulds is very difficult. With such objects there is always the danger of breaking what has already been put together, or making some new breaks.

The tool presented here can be of help and throughout the process, such a support allows stability of the object and visual control over the building of the object's shape. For any larger missing areas to be replaced, the same support can be used as a mould in order to prevent any additional weight pressing on the object.

Реконструкция на дървен панел на икона „Въведение Богородично“

Демостенес Пимплис,

Музей Бенаки, Отдел „Реставрация“, лаборатория за икони, картини и дърворезба

В традицията на византийската иконопис, тази рамкирана картина върху дървен панел беше изработена от едно парче дърво. Живописната повърхност беше издълбана с длето, оставяйки издигната рамка от външния ръб. Изключително лошото състояние на дървената основа се дължи на прояждане от инсекти. Тя е с много чуплива структура чак до грунда. При предишно третиране е използван гипс за реконструкция, който е проникнал в тунелите на инсектите, достигайки до оригиналния грунд. Последвалото третиране включваше отстраняване на увредената дървесина и нейното постепенна подмяна с балса. Лентите са положени на две нива, по вертикалната ос на основата, поддържайки същото ориентиране на влакната като на оригинала. Смес от микрокристалинен восък и синтетична смола, натрупани като сандвич, бяха използвани за адхезив и като консолидант.

Reconstructing the Wooden Panel of an Icon Depicting “The Presentation of the Virgin”

Demosthenes Pimplis

Benaki Museum, Conservation Department, Laboratory of Icons, Paintings and Wood Carvings

In the tradition of the Byzantine icon paintings, this framed panel painting was made from one piece. The area to be painted was carved out, leaving a raised framing border around the outside edge, like a tray. The extremely poor condition at the time before the conservation process began, was due to the action of wood-boring insects. The state of the wooden support was very fragile, presenting a brittle texture down to the ground layer. Furthermore, during a previous intervention the gypsum, used on the lower and upper part of the icon in order to recreate the missing curved details of the frame, had penetrated through the maze of tunnels and galleries reaching the original gesso layer.

The treatment that followed involved the removal of the deteriorated wood and its gradual replacement with balsa stripes. The stripes were applied on two levels, along the vertical axis of the panel, maintaining the same grain orientation as the fibers of the panel. A compound of microcrystalline wax and synthetic resin, bulked with sawdust, was used as an adhesive as well as a consolidant.

Техника, технология и реставрационни проблеми на картината “Мадона дел Розарио” от 18 век

Диана Панова, diana_panv@yahoo.com

Картината “Мадона с броеницата” – “Madonna del Rosario”, 96/70 см., подпис 1789. Картината ни представя почитаната в католическата религия “Madonna del Rosario” със Св. Доминик облечен в монашеско расо отляво и Св. Синтия отдясно, която държи голям кръст. Мадона е с младенца, с ореоли около главите, като Мадона е на главата с корона. Постъпи за реставрация с предишни реставрационни намеси, с множество лакови покрития, с липси и прокъсване на лененото платно, по цялата повърхност и на места протрит живописен слой. Обратната страна на лененото платно е покрита със слой маслена боя. След демонтиране на платното от подрамката, бяха свалени всички кръпки от обратната страна, след укрепването на живописния слой. Направен бе цялостен дублаж на ново, тънко ленено платно, поради многото разкъсвания и липси. Едва след това бе направено цялостно почистване на живописния слой при наблюдение с UV лъчи. Липсите от грунд и живописен слой бяха възстановени, посредством имитативен ретуш с минимална намеса върху оригиналната живопис, такава каквато е сътворена от неизвестния италиански художник от 18 век.

Technique, Technology and Restoration Problems of the Painting “Madonna del Rosario” from 18 century

Diana Panova, diana_panv@yahoo.com

The painting “Madonna with rosary” – “Madonna del Rosario”, sizes 96/70 cm, signed 1789. The picture represents the worshiped in the catholic religion “Madonna del Rosario” with St. Dominique dressed in monks robe at the left and St. Cynthia at the right, holding a big cross. The painting was received for restoration with previous interventions, covered with multiple varnishes, with losses and tears in the linen. The back of the linen is covered with a layer of oil paint. After dismantling of the linen from the frame, all the patches from the back were removed, after the stabilizing of the paint layer. All of the old retouching and corrections were cleaned. It was made an entire transferring to new thin linen, because of the tears and losses in the linen. Next a cleaning of the paint layer was carried out under UV light observation. The misses of primer and paint layer were restored with minimum intervention on the original paint, like it was created by the unknown Italian painter from the 18 century.

Етапи от третирането на транспарентната икона "Възкресение Христово" от църквата "Св. Никола", гр. Дряново

Елица Цветкова

elicitzvetkova@yahoo.co.uk

Транспарентните икони се монтират от вътрешната страна на апсидния прозорец. Те са по-евтини заместители на витражите, което налага към тях изискването за максимална светопроницаемост. Специфичните функционални и технико-технологични характеристики на транспарентните икони определят лошото състояние на малкото запазени български творби. При всички тях се установява силна загуба на еластичност и чупливост на текстилната основа, съпроводени с ярко изразено потъмняване и нечетливост на изображението, което става различимо само при наблюдение на произведението в проходяща светлина.

Представената транспарентна икона „Възкресение Христово“ от ц. „Св. Никола“ в гр. Дряново е красноречив пример за нестандартната съвкупност от реставрационни проблеми, типични за този вид обекти. Илюстрираните етапи на укрепване и отстраняване на деформациите, почистване и дублаж на иконата дават информация за начина, по който бяха решени някои от тези проблеми.

Stages of the Treatment of the Transperant Icon "Resurrection of Christ" from the church of "St. Nicholas" in the Town of Dryanovo"

Elitsa Tsvetkova

elicitzvetkova@yahoo.co.uk

Transparent icons are religious fabrics with decorative functions and without any direct processional application so they do not take part in the obligatory fitting-up of the orthodox churches. Transparent icons appear in Bulgaria in the beginning of the 20c. as a borrowing from the western ecclesiastical art under the influence of the secession mode. They have comparatively poor distribution in our country and their execution remains a phenomenon characteristic of the first decades of the past century. Transparent icons are mounted on the interior side of the central altar-space window. They serve as cheaper substitutes for stained glasses, which requires maximum light pellucidity from them. That is why they are made of fine and flimsy unprimed fabrics, impregnated with slowly drying natural oils for the purpose of greater "transparency". The icons are painted in a glazing manner usually in oil technique.

The specific functional, technical and technological characteristics of these artifacts determine the bad condition of the few preserved Bulgarian pieces. They all exhibit great loss of elasticity and brittleness of the textile support, together with pronounced darkening and illegibility of the image, which becomes discernable only when the work of art is observed in passing light.

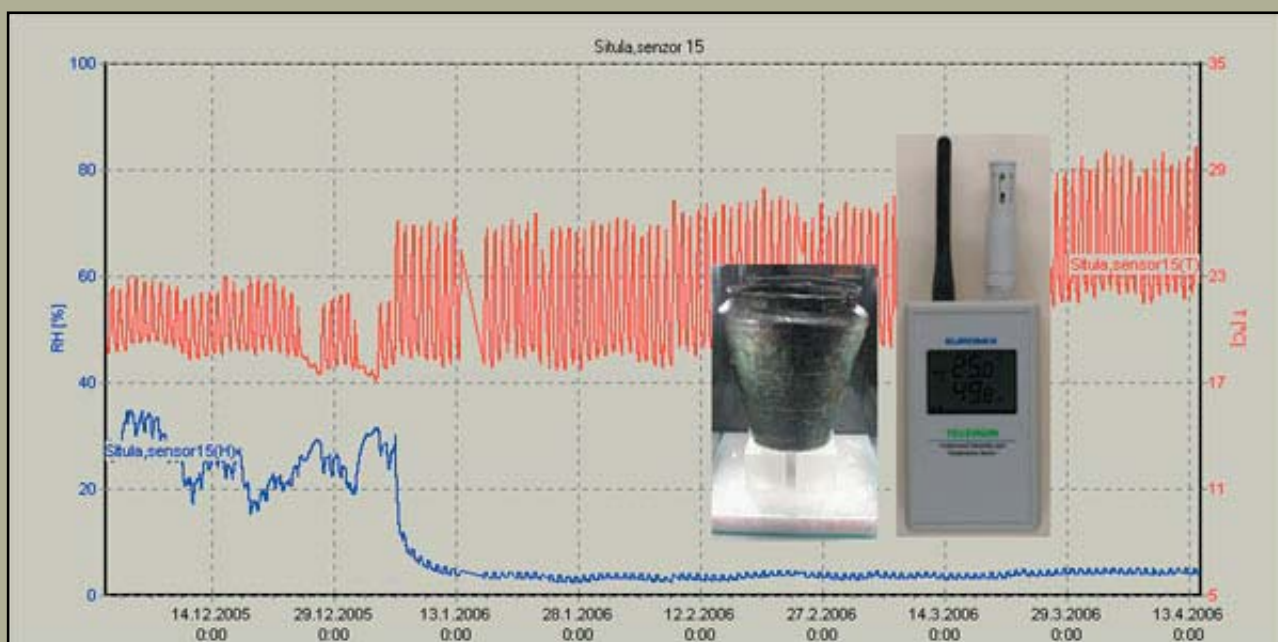
Мониторинг на относителната влажност в Националния музей в Словения

Зоран Милич

Национален музей на Словения

zoran.milic@nms.si

Грижата за културното наследство започва със съхраняването на обектите при подходящ микроклимат. Това е фундаментален принцип на дълготрайните превантивни мерки. Микроклиматът в музея е средата, обхващаща артефакта и се определя от относителната влажност и температурата. Външният климат има решаващо въздействие върху микроклимата в музейните депа и експозиционните зали и следователно върху опазването на музейните обекти. Създаването и поддържането на микроклимат в музейните витрини и шкафовете за съхранение е по-лесна, точна и бърза задача и е много ценово по-ефективно отколкото моделирането на средата в цялата сграда, галерия или стая. Поддържането на правилните микроклиматични условия в историческа сграда е дори по-трудна задача и е тясно свързана с разширени интервенции в структурата на сградата и следователно с високи разходи. За да избегнем високата цена ние се подхванахме проблема стъпка по стъпка, стая по стая, витрина по витрина. Предприемайки тези стъпки ние бяхме много по-ефективни в мониторинга на относителната влажност и температурата. Различните начини на мониторинг са представени на таблото.

RH monitoring in National museum of Slovenia

Zoran Milić

National museum of Slovenia

Prešernova 20, 1000 Ljubljana, Slovenia

zoran.milic@nms.si

The care for cultural heritage starts with keeping the objects in adequate microclimate environment. This is the fundamental principle for long term preventive conservation measures. The microclimate in museum is the environment immediately surrounding an artefact and is defined by relative humidity (RH) and temperature (T). The external climate has crucial impact on microclimate in museum's depots and exhibition rooms and consequently on museum objects' preservation. Creating and maintaining a microclimate in a showcase or storage cabinet is easier, more accurate, and far more cost-effective than modifying the environment in an entire building, gallery, or room. Maintaining the right microclimate conditions in a historical building is an even more difficult task and closely linked to extensive interventions in a building structure, and therefore with high costs. To avoid high expense we tackled the problem step by step, room by room and showcase by showcase. Taking these steps we were much more effective by monitoring RH than T. Different ways of monitoring RH is the topic of this poster.

Реставрацията на антични мраморни паметници

*Ирена Порекар Кацафура
Регионален музей Марибор, Словения*

Отделът по консервация и реставрация в регионалния музей в Марибор реставрира мраморни скулптури от няколко години. При реставрационните операции върху мраморни и каменни обекти от музея на Славония Осиек ние приложихме различни методи на работа, които проведохме на няколко фази: от изплакването на повърхностни замърсявания, механично почистване на напластяванията, циментовите и други твърди покрития, химическото отстраняване на черна кора и други замърсявания, които не могат да се реализират механично, залепване, стабилизиране, добавяне и оформяне на липсващите части или пукнатините и предпазване от атмосферните влияния. При тези операции е използвана различна апаратура според необходимостта, напр. Машина за изплакването под налягане, груби и фини пневматични чукове, пескоструйки, суха и мокра ултразвукова обработка, микро мотори и пароструйки, в зависимост от размера и степента на разрушение.

The Restoration of Antique Marble Monuments

*Irena Porekar Kacafura
Regional museum Maribor, Slovenia
Grajska ulica 2, 2000 Maribor, Slovenia
irena.p.kacafura@pmuzej-mb.si*

The conservation and restoration department of the Regional museum Maribor has been performing conservation and restoration operations on marble stone monuments for several years. In the conservation and restoration operations on the marble stone monuments from the Museum of Slavonia Osijek we have applied different working methods, which were carried out in several phases: from the rinsing of the surface impurities, the mechanic cleaning of the plasters, the concrete and other rough coatings, the chemical removal of black crusts and other impurities that can't be removed mechanically, to gluing, stabilisation, addition and completion of missing part or cracks and the protection of the monuments against atmospheric influences. During these operations different equipment and apparatus has been used as necessary, e.g. a compression-rinsing machine, rough and gentle pneumatic hammers, sandblasting machines, dry and wet ultrasound hammers, micro motors and steam cleaners, depending on the size and the degree of deterioration of the monuments.

Технология за елементно маркиране за доказване на автентичност на художествено произведение

И. Аслани, В. Пасхалис, Е. Алупи, А. Г. Каридис

1 THETIS authentics Ltd, 41, M.Mousourou str, GR 11636, Athens, Greece, aloupie@thetis.gr, aslani@thetis.gr

2 Conservation Department, Benaki Museum, 6 Hesiodou str, GR 10674, Athens, Greece, paschalis@benaki.gr

3Institute of Nuclear Physics – NCSR Demokritos, P.O. 60228, GR 15310 Agia Paraskevi, Greece, karydas@inp.demokritos.gr

Целта на настоящото проучване е създаване на лесно разпознаваема техника за елементно маркиране, използвана за идентифициране на археологически артефакти. Работата беше реализирана в рамките на Програма за проучване и включваше сътрудничество на три различни партньора от научния, музейния и търговския сектори. Принципът на метода е във вмъкване на комбинация от химически маркери в тялото на керамични реплики и реставрационни материали, използвани при скъпоценни обекти. Точната композиция и съотношение на маркиращите елементи и детайлния процес на интегриране са разкрити само на участващите в проекта специалисти. Маркерите се идентифицират лесно чрез недеструктивни XRF анализи. В случая на копия на антична керамика, вмъкването на елементен баркод е въведено в черна глазура на керамиката преди печенето на обекта, подsigурявайки необратимостта на метода. При прилагане върху оригинални произведения елементните маркери се влагат в реставрационните материали. Това са най-често лакове и смоли.

Elemental Tagging Technology for the Authentication of Artwork

I. Aslani 1,2, V. Paschalis2, E. Aloupi1 & A. G. Karydas3

1 THETIS authentics Ltd, 41, M.Mousourou str, GR 11636, Athens, Greece, aloupie@thetis.gr, aslani@thetis.gr

2 Conservation Department, Benaki Museum, 6 Hesiodou str, GR 10674, Athens, Greece, paschalis@benaki.gr

3Institute of Nuclear Physics – NCSR Demokritos, P.O. 60228, GR 15310 Agia Paraskevi, Greece, karydas@inp.demokritos.gr

The goal of the present study is the development of an easily identifiable elemental tagging technique, applied for the identification of archaeological artefacts, works of art and museum quality technologically authentic copies. This work was realised within the framework of a Research Program¹ and involved the collaboration of three different partners from the scientific, museum and commercial sector. The principle of the method is the incorporation of a combination of chemical ‘markers’ in the body of the ceramic replicas and the conservation materials applied in the precious objects. The exact composition and ratio of the tagging elements, as well as the detailed integration procedure are revealed only to the involved specialists. These may be the manufacturers of the ancient ceramic replicas and the conservators. The marker is easily identified with the application of the non-destructive X-Ray fluorescence technique (XRF), a spectroscopic method used for fast elemental analysis.

In the case of ancient ceramic replicas, the incorporation of the elemental ‘barcode’ is introduced in the black glaze of the ceramics, before the firing of the object, thus securing the irreversibility of the method. When applied on original works of art, specifically on metallic objects and paintings, the elemental markers are introduced in the conservation materials used for restoration. These are typically varnishes, resins and acrylic paints.

Полева консервация на есхара от НАР-Кабиле

Красимира Франгова

Национална художествена академия, катедра „Реставрация“

krassy_frangova@yahoo.com

В рамките на редовните археологически проучвания в НАР-Кабиле през м. юли 2008 беше разкрит декориран олтар (есхара). Освен очевидните претривания по периферията на запазената част, есхарата е била значително увредена още в древността и съответно – поправена. Централната част на есхарата бе частично засегната при разкриването и. По-голям проблем бе наличието на сравнително плътна мрежа от фини коренчета, намираща се на около сантиметър под повърхността на есхарата, която по този начин бе предизвикала разслояване на структурата.

Поради характера на проучването бе решено есхарата да бъде съхранена *in situ* с цел през следващия сезон да бъде проведено по-пълно проучване на контекста. Разпръснатите фрагменти бяха върнати по местата им и фиксирани с помощта на тънки ленти марля и поливинил бутирал. В последствие същите фрагменти бяха стабилизирани към подложката с помощта на варов разтвор с хидравлични свойства, а местата на връзка – „ретуширани“. Последва покриване на есхарата с последователни слоеве пясък и фина мрежа, целящи да не допуснат появата на висши растения, чиито корени да нанесат допълнителни разрушения на обекта. Последният слой бе от „мозайка“.

First Aid Treatment of an Eshara found in NAR-Kabyle

Krassimira Frangova, PhD

National Academy of Arts, Department of Conservation

krassy_frangova@yahoo.com

During the regular archaeological excavations at the National Archaeological Reservation – Kabyle held in July 2008, a decorated altar (eshara) was discovered. A good state of preservation was determined after the surface of the eshara was cleaned. Some really important details, previously assumed as losses, appeared. In addition to the abraded outskirts of the surface, a vast damage had already been present in the past, and most of it had been repaired also then.

Although the central area was partially destroyed at the time the eshara was uncovered, the decoration was legible. The presence of a dense net of fine roots was considered to be a bigger problem, since it was found to be causing detachment of the surface layer (about 1 cm thick). The same roots were present in the cracks spread throughout the whole surface of the eshara. Since it was located in a trench, the information about the context the eshara originates from was not sufficient. This is why it was decided for its reburial. The implemented minimal treatments were aiming at the consolidation of the find and its preservation for the next research season.

The detached fragments were placed back to where they originally belonged and were attached to one another as well as to the stable part of the structure by means of gauze and viscous PVB. Subsequently those fragments were adhered to the base using lime plaster with hydraulic properties. The joints were then “retouched”. The final stage involved the reburial of the structure by means of several subsequent layers of fine net and sand so that the growth of higher plants is prevented.

Технически и естетически проблеми при реставрацията на рамки

Кристина Белева*, Елица Цветкова, Йоана Кънчева, Ивайло Левичаров, Весела Близнакова, Август Спасов, Димитър Анастасов
k.beleva@intech.bg

Реставрацията на рамки рядко попада във фокуса на вниманието и обикновено се възприема като съвкупност от рутинни операции, които специалистите изпълняват между другото, без да влагат особен интерес в конкретните дейности. Много често обаче проблемите, които предлага работата върху оригиналните рамки на произведенията, представляват истинско предизвикателство за реставраторите. Някои видове разрушения и деформации изискват взимането на методологически нестандартни решения, а реставрационните манипулации са трудоемки и отнемат значително време. Често попадащите за реставрация рамки носят следите на няколко предходни намеси, променили външния им вид съобразно естетиката на различни исторически периоди. Субективното решение и крайният визуален резултат от поредната намеса влияят и на възприемането на художествената творба като цяло. С това реставрацията на рамки добавя още теми към дискусиата за естетическите принципи в професията.

Настоящото табло представя обработването на три рамки, които илюстрират възникването на разнородни проблеми от техническо и естетическо естество.

Technical and aesthetic problems in the restoration of frames

Kristina Beleva*, Elitsa Tsvetkova, Ioana Kancheva, Ivaylo Levicharov, Vesela Bliznakova, Avgust Spasov, Dimitar Anastasov
k.beleva@intech.bg

The restoration of frames rarely stays in the focus of attention and is usually conceived as a combination of routine operations, which the specialists execute by the way, without paying much attention to the particular activities. Very often however the restorers are truly challenged by the problems, which appear during the work on the original frames of the artifacts. Some types of destruction and deformation demand that methodologically irregular decision is taken, not to forget also that the restoration manipulations themselves are labour- and time-consuming. The difficulties in the treatment of frames concern not only the technical execution of the procedures but also the building of the aesthetic conception for the final appearance that the restoration process will give to the objects. In many cases the frames are individual works of the plastic arts, which carry the marks of particular style. This style should correspond to the stylistic characteristics of the artifact the frame is designed for. Often the frames, which come for restoration, bear the signs of several previous interventions that have changed their appearance according to the aesthetics of different historic periods. The subjective decision and the final visual result from the consecutive intervention influence the perception of the whole work of art. Thus the restoration of frames adds new themes to the discussion on the aesthetic principles of the profession.

The poster presents the treatments of three frames, which illustrate the rise of different problems of technical and aesthetic nature.

Реставрационна намеса върху иконата “Богородица Троеручица” на Йоаникий Папавитанов от Трявна

Любомира Стефанова
loubastefsoleil@hotmail.com

Иконата „Св.Богородица-Троеручица” на майстор Йоаники Папавитан е един от най-впечатляващите шедеври на иконописното изкуство на Тревненската художествена школа. Изпълнена в най-добрите технологични и живописни традиции на българското възрожденско майсторство, иконата се отличава с изящни линии и много тънко положени колоритни нюанси. Класическата технология и високото технологично ниво на изпълнение на това произведение бяха предпоставка за една семпла и дискретна професионална намеса, свързана най-вече с третиране на лаковия слой и отстраняване на някои замърсявания, навлезли в неговата структура. Проектът по консервацията и реставрацията на иконата беше финансиран от Министерството на културата на Р България, съвместно с Дирекция на музеите – гр. Коптивщица.

Conservation Treatment of the Icon “Virgin Troeruchitsa” (Virgin with Three Hands) by Yoanikii Papavitanov from Tryavna

Lubomira Stefanova
loubastefsoleil@hotmail.com

The icon ‘Virgin – Troeruchitsa’ (with three hands) by the artist Yoaniki Papavitan is one of the most impressive masterpieces of the icons art of the icon school of Tryavna. The icon, shining with its graceful lines and hues softly laid, was created in the best technological traditions and painting style of the Bulgarian Revival Period. The classical technology and the high level of professionalism in the creation of the work, led to a uncomplicated and almost discreet restoration which refers to removing some dirt deposits in the structure of the varnish. The project of conservation and restoration of the icon was financed by the Ministry of Culture in Bulgaria and Main office of the Museums in the town of Koptivshtitza.

Реставрацията на метална скулптура на Мадона от Скапулар

Мартина Обид*, Кристоф Стеди Порента
Златарна Златно руно
christoph@siol.net

Металната статуя на Мадона от Скапулар от енория Тржич е единствена по рода си в Словения. Дори в Европа такива статуи се появяват рядко. Статуята е висока 55 см, направена от гравирани посребрени бронзи. Някои части са отливки. Короната, скиптъра и кълбото са позлатени. Статуята е фиксирана за дървен плинт, който е покрит с гравирани посребрени месингови орнаменти. Според изработката и орнаментите може да се предположи, че статуята произлиза от венецианско ателие. Основата на статуята е кородирала. На някои места - с дълбоки вдлъбнатини, разкъсвания и пробиви. Някои части бяха счупени, други липсваха. Статуята е била подложена на непрофесионални поправки. Поради лошото си състояние статуята се нуждаеше от реставрация. Непрофесионалните добавки от миналото не можеха да бъдат поправени и решихме да реконструираме оригиналната форма. Налагаше се също да подсилим стабилността на статуята.

Restoration of a Metal Statue of Our Lady of the Scapular

Martina Obid*, Christoph Steidl Porenta,
Zlatarna Zlato runo
Rimska 6, Ljubljana, Slovenija
christoph@siol.net

The metal statue of Our Lady of the Scapular from the Tržič parish is the only of its kind in Slovenia; even in the broader European area do metal statues of Our Lady occur very rarely. The statue measures 55 centimetres in height; it is made of pounded chased and silvered brass, some of the parts were cast and the crown, the sceptre and the orb were gilded. The statue is fixed onto a wooden plinth that is covered with chased silvered brass ornaments.

According to the workmanship and ornaments, it is safe to assume that the statue stems from a Venetian workshop.

The plate of the statue was corroded, in some places deeply dented, ripped, broken and heavily punctured. A number of parts were broken off, some were missing. The statue had undergone much of unprofessional repair.

Due to a general poor state of the statue, severed and even lost parts, this piece of art demanded a complete restoration. As the unprofessional repairs in the past proved to be extensive and irreparable to such extent that the original material suffered heavy damage (nail-made punctures, soft solder), we decided to reconstruct the original form. We also had to improve static and stability of the original construction.

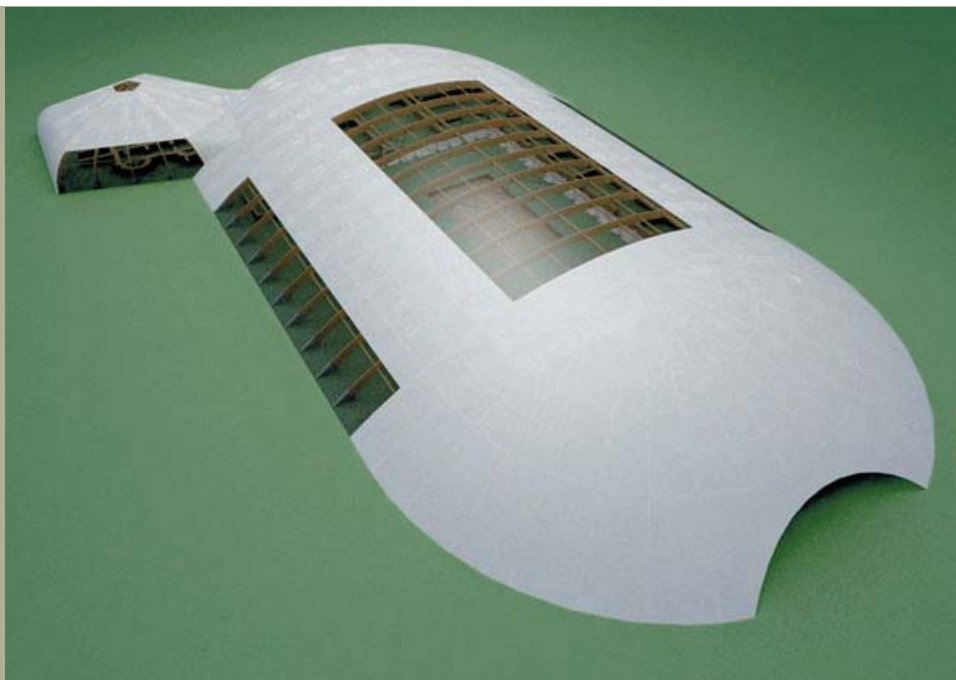
Представяне на вила с перистил и изграждане на предпазна конструкция

Миле Велькович*, Тони Чершков, Зоран Радославлевич
Институт за опазване на културните паметници Ниш
zzsknis@nadlanu.com

Ниш (Наисус) е родното място на първия християнски римски император Константин Велики. Поселението живеело там и след смъртта на Константин през 337 г. и през 4-ти век станало предградие на Наисус. Императорите Виентиан и Валенс разделили армиите си при Медиана през 364 г. За изминалите осем десетилетия е проведена огромна археологическа дейност без адекватна консервационно-реставрационна дейност и дейности по техническа защита и представяне на архитектурата. Цялото архитектурно съдържание на археологическия обект е доведено до тревожно състояние на изветряване, изложено на открити атмосферни влияния.

Най-значимият архитектурен обект в Медиана е вила с перистил, в която 471,5 м² подова мозайка съхранена и реставрирана, но не е представена по подходящ начин.

С построяването на представената тук конструкция ще бъде завършена пълната и техническа защита на ценното наследство. В същото време тя ще предостави отлични условия за завършващата фаза на археологическото и архитектурно изследване и пълно представяне.

Presentation of Villa with Peristil and Protective Construction Building

Mile Veljković*, Toni Čerškov, Zoran Radosavljević
Institute For The Protection Of Cultural Monuments Niš
zzsknis@nadlanu.com

Niš (Naissus) is a place of birth of the first Roman Christian emperor, Constantine The Great. The settlement lived and after Constantine's death in 337 AD and during the 4th century became suburb of Naissus. Emperors Vientiane and Valens divided their armies in Mediana in 364 AD.

For the past eight decades, huge archaeological excavations were not followed by adequate conservation, restoring and activities on technical protection and presentation of architecture. All of the architecture contents of the site are brought to alarming state of detritions, by exposition to open air and atmosphere influences.

The most significant architectural object in Mediana is Villa with peristil in which 471,5 m² of mosaic floors are preserved and conserved but still not presented in the appropriate way.

By building here presented protective construction over this Villa, full physical and technical protection of valuable heritage will be accomplished and in the same time it will provide perfect conditions for the ending phase of archaeological-architectural exploration, conservation and full presentation.

Реставрацията на икони от църквата „Преображение Господне“ в Свищов

Миглена Прашкова
mprashkova@abv.bg

Представена е реставрацията на иконите от царския ред на иконостаса на църквата „Преображение Господне“ в Свищов и по-специално тези, създадени в периода 1836 – 1837 година от румънски майстори, според направеното проучване. Реставрационна намеса е извършена върху иконите с изображения на Иисус Христос, св. Богородица, св. Йоан Кръстител, св. Николай и сцената Преображение Господне от царския ред на иконостаса. Те са изпълнени в маслена техника, директно върху дървената основа, без тя предварително да е подготвена. Живописният слой е нанесен върху тънък слой маслена боя, която изпълнява ролята на грунд и цветна подложка.

Основният проблем при реставрацията им беше свързан с намирането на подходящ материал за укрепването на множеството люпежи на живописиста. Избраният материал трябваше едновременно да стабилизира дървесината и да укрепи люпежите. По-нататък реставрацията им включваше типичните етапи на работа до експонирането на иконите отново в интериора на църквата.

Restoration of Icons from the Church of the Transfiguration of Christ from the Town of Svishtov

Miglena Prashkova
mprashkova@abv.bg

The poster presents the conservation of the icons of the so called royal order of the iconostasis in the church of Transfiguration in the town of Svishtov, and especially those painted in the period 1836-1837 by Rumanian icon painters, according to a recent research. A conservation treatment was carried out on the icons of Jesus Christ, Virgin Mary, St. John the Baptist, St. Nicholas and Transfiguration. All of them are oil painted, straight on the wooden panel, without any preliminary preparation. The paint layer is laid on thin layer of oil paint, functioning as a colour prime.

The main conservation problem was the flaking of the paint and finding appropriate material for consolidation of this extensive flaking. The material had to serve to purposes: to consolidate the wooden support and to re-adhere the flakes simultaneously. Next the conservation included all the other typical procedures, including the integration of the losses.

Използване на подгъв от оригинално платно за изготвяне на вставки при реставрацията на маслена картината

*Национална художествена академия, катедра "Реставрация"
курсова работа на Полина Троянова, III курс, ръководител доц. Стефан Белишки
conservation@nha-bg.org*

Обект на таблото е реставрацията на маслена картина на Иван Ненов, "Символична композиция. Мъжка глава" от двадесетте години на двадесети век, собственост на НХГ. Картината е курсова работа по дисциплината „Реставрация на кавалетна живопис“ в катедра "Реставрация" на НХА.

Проблемите като цяло са свързани с разкъсване и липси на платнената основа. Картината беше силно увредена от пожар и наводнение. Целостта на произведението бе нарушена най-сериозно в горната и долна ивица, непосредствено до подрамката, засягаща живописния слой.

Интерес представлява решението вставките на липсите да бъдат изготвени от долният остатъчен подгъв на платното. Тъй като подгъвната ивица бе достатъчно широка за тази цел, бяха изготвени вставки за липсващите участъци. Вставките бяха изолирани с разтвор на Paraloid B-72 и бяха прикрепени към оригинала с помощта на поливинил бутирал и ленен мъх. Последва дублиране на картината с BEVA- 371 и интегрирането на разрушенията беше реализирано с имитативен ретуш.

Using canvas from the original tacking margins in tear mending of a painting

*National Academy of Art, Department of Conservaiton,
a case study of Pollyna Troyanova III course, project supervisor Assoc. Prof. Stefan Belishki
conservation@naha-bg.org*

The poster presents the conservation of the canvas painting "Symbolic Composition" by Ivan Nenov, from the 1920-s. The painting belongs to The National Gallery of Art in Sofia. The treatment was carried out during the Course of Painting Conservation in the Department of Conservation, the National Academy of Arts, Sofia (2007-2008).

Damages to the painting were caused by fire and the followed flood in the artist's studio. All the stratigraphy layers were affected. The most severe destructions, related with significant loss of canvas and paint layer, were located in the upper and lower horizontal sides of the format. Tears, little paint loses, stretcher marks caused by the strainer, flaking and thick layer of dirt deposit were observable on the surface.

The treatment started with consolidation and structural stabilization, followed by surface cleaning. In order to reconstruct the losses in the canvas support, inlays were prepared from spare canvas from the lower margin of the original painting. The inserts were impregnated with 5% Paraloid B-72 in xylene and attached to the original, using PVB and linen pile. After that the painting was lined using BEVA – 371 and stretched on a wooden stretcher. The integration of the losses was carried out retouches, imitating the original manner of the artist.

Проблеми свързани с деструкцията на живописния слой на икона от втората половина на XIX в. и приложението на акрилни полимери при консолидацията

*Национална художествена академия, катедра "Реставрация"
Дипломна работа на Николай Ангелов, ръководител доц. Младост Вълкова
conservation@nha-bg.org*

Естеството на проблема се състои в това, че живописата е покрита с доста дебел и плътен слой колофонов лак, който в даден етап е бил размекнат в следствие на висока температура и вероятно на пожар, който е събрал лака под формата на струпей. Поради локализацията на деструкциите е възможно проблемът да е комплексен или свързан от една страна с високо температурно въздействие, съчетано с технологични проблеми изразяващи се в лоша връзка между живописния слой и грунда. Наложил се отстраняване на лаковото покритие. Установи се, че живописата е осеяна от фин кракелюр. Използването в този случай на туткал е твърде рисковано поради причини, свързани с естеството на технологията и поради високите напрежения, които създават глутиновите лепила. Единствената възможна алтернатива бе използване на акрилна дисперсия с помощта на която на студено и без облепване бе възможно възвръщането на връзката между живописата и грунда и лягането на надигналата се живопис.

Problems related with the destruction of the paint layer of an icon of second half of 19th century and the application of acrylic polymers in the consolidation

*National Academy of Art, Department of Conservation
Diploma work of Nikolay Angelov, Supervisor Assoc. Prof. Mladost Valkova
conservation@nha-bg.org*

The poster presents the problems of consolidation of the paint layer of the icon. After various unsuccessful tests for treatment, a small area of the varnish was removed. It became clear that that the varnish covered tightly a net of fine cracks of the paint layer, making impossible the proper treatment. There was lost of adhesion between the paint and gesso layers. A test was carried out with acrylic emulsion as adhesive for the flaking paint in spite of the risks, related with artist's technique. The result of the use of this pressure sensitive adhesive was successful.

Реставрация на маслена картина с разрушения вследствие на пожар. Технологични и естетически проблеми

*Национална художествена академия, Катедра „Реставрация”,
Курсова работа на Анна Илчева IV курс, ръководител доц. Стефан Белишки*

Проблемите свързани с реставрацията на кавалетна живопис предполагат не само възстановяване на материалната цялост на произведението, но и възвръщане на неговата художествена стойност и историческа документалност. Таблото представя проблемите при реставрацията маслена картина на Георги Баев, пострадала при пожар. Произведението има много характерна проблематика: локални деструкции на основа, грунд и живописен слой, разслояване и отделяне на живописен слой от грунд, надигане на живописен слой под формата на мехури, както и овъгляване и изменение на колорита. Тези сериозни поражения са довели до загуба на неговата художествена стойност. Нестабилното състояние на картината стеснява спектъра на възможности и подходи за работа. Реставрацията на това произведение е не само технологичен проблем. Тя представя и сериозни проблеми, свързани с интегрирането на големите разрушения, както и на трайните промени в колорита и фактурата на живописния слой.

Целта на настоящото табло е представянето на специфичния подход при картини с нетипични реставрационни проблеми, както и с етичните проблеми, с които се сблъсква реставратора в при подобни ситуации.

Conservation of a painting, with destruction of fire. Technological and esthetic problems

*National Academy of Art, Department of Conservation
Case study of Anna Ilcheva IV course, supervisor Assoc. Prof. Stefan Belishki*

The conservation of the canvas paintings faces not only problems associated with the preservation of the material integrity, but also with the retrieval of its artistic value and historic significance. The poster presents the problems in the conservation of a painting of Georgi Baev, damaged by fire. The painting came with very specific problems: local destructions of the support, ground and the paint layer; layer separation of gesso and paint layers; blistering of the paint layer, as well as carbonization and colour alterations. These significant damages lead to serious loss of its esthetic value. The unstable condition narrows the possible treatment procedures. The conservation of this painting presents not only technical problem. There are also problems related with the integration of the losses and treatment of the colour alterations and the irreversibly changed texture. The aim of the poster is to present a specific attitude to the conservation of paintings with unspecific problems.

Премахване на предходна реставрационна намеса и стабилизиране на основата на тревненската икона „Св. Архангел Михаил“

Национална художествена академия, катедра „Реставрация“
Курсова работа на Татяна Иванова IV курс, ръководител доц. Младост Вълкова
conservation@nha-bg.org

Обект на таблото е реставрацията на тревненската икона от началото на XIX век „Св. Архангел Михаил“. Иконата е курсова работа по „Реставрация на икона“ в катедра Реставрация на НХА. Проблемите на иконата като цяло са свързани с разрушения и липси по дървения панел и предходна реставрационна намеса. Голяма част от долната дясна част на панела липсва, както и горните два ъгъла, по цялата повърхност се наблюдават разрушения от дървояди. Предходната реставрационна намеса се състои в следното: дървеният панел е обмазан с восъчно-смолна смес, кушаците са залепени, лаковото покритие е отстранено, нанесени са два вида кит- восъчен и кредов и два вида ретуш- с акварел и с масло. Дървеният панел бе стабилизиран посредством три вставки от дървесина по-мека от оригиналната, фактурата бе обработена допълнително с цел имитиране на оригиналната фактура. След което бе пристъпено към отстраняването на предходната реставрационна намеса: кредовите китове бяха предварително размекнати посредством компреси с вода, и след това механично отстранени. Восъчните китове бяха изтънени механично, след

Stabilization of the wooden support and removing of the previous restoration interventions on the icon “Saint Archangel Michael”, from Tryavna, Bulgaria

National Academy of Art, Department of Conservation,
Case study of Tatiana Ivanova IV course, supervisor Assoc. Prof. Mladost Valkova
conservation@nha-bg.org

The poster presents the conservation of an icon a 19th century icon of St. Archangel Michael from Tryavna icon painters' school. The project was realized in the studio for Icon Paintings Conservation. The major problems are caused by previous conservation treatments on the losses of the wooden panel. Large area of the lower part of the panel and the upper two corners are missing. In the previous conservation the wooden panel was brushed with wax-resin mixture, the battens were glued to the panel, the vanished was removed, two types of fillings (with glue and wax as a binding) were applied and two type of retouched were executed: with aquarelle and oil paint. The new conservation treatment included mounting of inlays for the reconstruction of the dimensions. Then all the previous gesso fillings and retouches were removed and the wax-resin mixture was extracted with combination of solvent treatment and heat.

Разкриване на оригиналната живопис на реставрирана в миналото икона

*Национална художествена академия, катедра "Реставрация",
Курсова работа на Николче Српчански IV курс, ръководител доц. Младост Вълкова*

Често пъти за реставрация постъпват икони, които са били подлагани на различни реставрационни намеси в миналото. Такъв е случаят с иконата „Св. Йоан Предтеча“, изписана от зографа Йоан от Чивиндол в края на XVII век.* Иконата е собственост на Великотърновски исторически музей, сега е във фонда на НМБПИ-Крипта в София.

Целта на настоящата реставрация е да се изясни стратиграфията на живописните слоеве и да се определи обхвата на предишните реставрационни намеси. След аналитичното проучване и заснемането на иконата в рентген, UV и IR лъчение, в процеса на последователното разкриване на долните слоеве бяха установени три етапа на разрушение и възстановяване на иконата.

Частичното двукратно надживописване и препозлатяването на иконата е направено за да се интегрират загубите в оригинала. Гръцкият надпис на свитъка е заменен от надпис на църковно-славянски език. Поради дезинтегрирането на оригиналната живописна материя на места е трудно да се разграничат по-късните от по-ранните слоеве

Revealing of the original paint layer of previously restored icon

*National Academy of Art, Department of Conservation,
Case study Nikolche Srpchanski IV course, Supervisor Assoc. Prof. Mladost Valkova*

It is a common practice that icons already restored in the past need further treatment. This is the case of the late 17th century icon "St. John the Baptist", painted by the well known painter John from Chivindol.* The icon belongs to the History museum in Veliko Tarnovo, but is currently kept at The National Gallery – Crypt in Sofia.

The aim of the present restoration treatment is to clarify the stratigraphy of the icon's paint layers as well as to define the amount and the extensity of the previous restoration treatments. After the analytical research, including UV, IR and X-ray observations and during the process of consecutive revealing of underlying layers, three consequent stages of damage and reconstruction were determined.

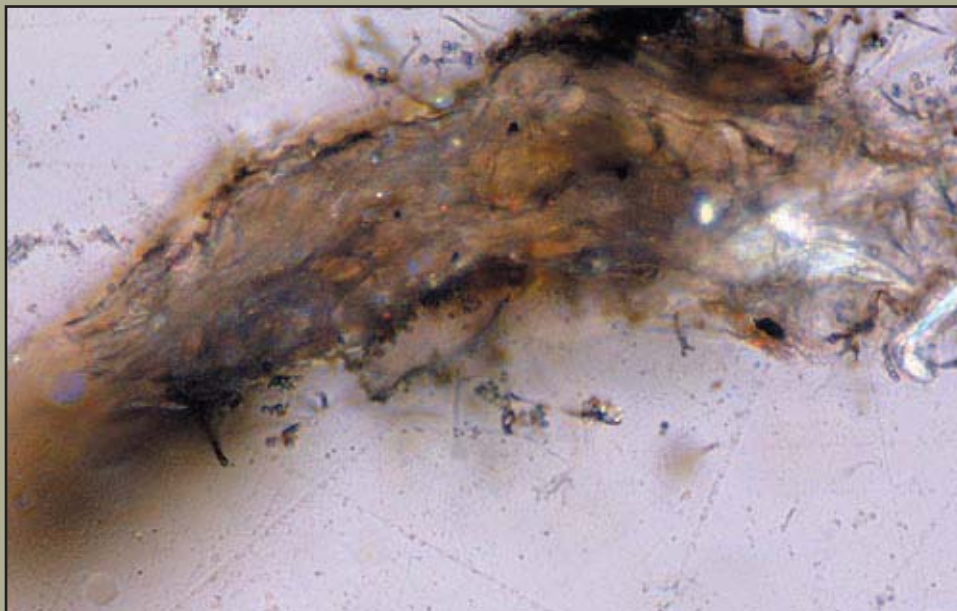
The partial double overpainting and regilding of the icon were done to incorporate the losses of the original. The Greek inscription on the scroll was replaced by Church-slavonic one. Due to disintegration of the original paint layers, it is hard to distinguish the successive layers.

Роля на микробиологическите фактори при консервацията на документи

*Д-р Рени Марчева, Център по консервация и реставрация при Народната библиотека "Св.св.Кирил и Методий" / НБКМ/
renimarcheva@abv.bg*

Цел на проекта: Да представи схематично негативната и положителна роля на микробиологичните фактори при консервацията на документи на хартиена основа. Да постави въпроса за произхода на фоксингите и да даде едно становище постигнато с помощта на микроскопски метод.

Темата отразява ролята на микробиологичния фактор при повреждането и консервацията на книги и документи в библиотеки и архиви. Плесенните гъби са организмите, притежаващи разнообразни ензимни комплекси и висока екологична адаптивност, даващи им ръководно място при повреждането на библиотечните и архивни материали. Ползвайки тези материали като субстрати, те водят хартията до отслабване, хидрофобизация от прорастналия върху повърхността и мицел, появява на разкъсвания, липси, цветни петна. Отделено е място и на значението на ензимния катализ при почистване, дереставрация и реализиране на тест за гъбоустойчивост. Неправилни жълто-кафяви петна или "фоксинги" често се откриват върху стари книги и гравюри. Проведените научни изследвания все още не са достигнали до консенсус относно причините на този феномен. Две обяснения са били предложени- гъбно оцветяване при плесенен растеж или корозия от железни примеси в хартията. В постера илюстративно е представена гледната точка на Ричард Уолберс по разглеждания проблем.

The role of microbiological factors in document conservation

*Dr.Reni Marcheva, Center for conservation and restoration at the National Library "St.St.Cyril and Methodius" / NLCM/
renimarcheva@abv.bg*

Aim of the project: To present an outline of the negative and positive role of the microbiological factors in the conservation of paper-base documents. To bring forth the question about the origin of the foxing and to present a point of view, which is a result from a microscopic analysis.

RESUME: The topic reflects the role of the microbiological factors for the damage and conservation of books and documents in libraries and archives. Fungi are organisms, which have diverse enzyme complexes and high ecological adaptivity, which gives them a leading role in the damage of library and archive materials. Using these materials as substrates, they make the paper weaker, cause hydrophobization by growing on its surface micelle, occurrence of tearing, lack of parts of the documents, colour stains. The poster also shows the importance of the enzyme catalysis upon cleaning, derestoration and realization of a fungus resistance test. Irregular yellow-brown stains or "foxing" are often found in old books and engravings. The conducted research is still not enough to reach a consensus regarding the causes for this phenomenon. Two explanations have been considered so far: colouration upon fungal growth or corrosion of iron particles in the paper. In the poster a point of view, which is a result from a fluorescence microscopic analysis, will be presented.

Реставрация на стъклописно паспарту

Саша Сной

*Люблянски университет, Академия за изящни изкуства и дизайн, катедра „Реставрация“
snoj.sasa@gmail.com*

Рисуваните стъклени фрагменти представляват паспарту, външна декоративна рамка на големи рисувани прозорци. Нейната оригинална форма е загубена заради скорошни модификации. Предприех тази реставрация, тъй като имаше останали много неизползвани фрагменти. Задачата ми беше да реконструирам и сглобя паспарту от съществуващите части, като ги оставя непроменени доколкото е възможно. Всяка част от рисуваното стъкло е уникална с нейното неповторимо историческо развитие. Важността на реставрацията е още по-голяма поради факта, че това изкуство постепенно изчезва. Паспартуто се състои от серия стъклени комплекси, рисувани в техника гризайл. Тъй като само пет от тях са съхранени, аз направих шестата и я нарисувах за да имам четен номер парчета. Завърших панела с две квадратни парчета, които бяха включени в оригинала. Реставрираният обект като независимо и завършено цяло. Процесите са показани на таблото.

Restoration of stained glass paspartu

Saša Snój

*University of Ljubljana, Academy of Fine Arts and design, Department of Restoration
snoj.sasa@gmail.com*

Painted glass pieces represents paspartu, the external decorative border of major painted window. His original shape is lost because of recent modifications. I decided for conservation – restoration, because numerous pieces of glass were left unused. My task is to reconstruct and assemble paspartu from existing pieces and keep it unchanged as much as possible. Every piece of the painted glass is unique for its unrepeatable historical events. The importance of its restoration is even so much higher, as it is slowly disappearing from our environment.

It consists from a series of painted glass complexes, painted in grisaille technique. Because only five of them were preserved, I made the sixth one and with it, I had an even number of pieces. Added pieces of glass are made in a technique, used for the production of the original piece. I finished the panel with two square pieces, which were included in the original. The restored piece acts as an independent and completed whole.

Conservation-restoration procedures are shown on the poster.

Трансфер на маслена картина върху картон.

Реставрацията на картината „Пейзаж“ от Наум Хаджимладенов като успешна практика

*Доц. Стефан Белишки,
Катедра „Реставрация“, Национална художествена академия,
stefan_belishki@yahoo.com*

Таблото представя трансфер на маслена картина, рисувана върху картон. Тази сложна реставрационна интервенция беше наложителна поради некоректно проведена предишна реставрация, довела до тежкото състояние на картината. Най-вероятно картината е била двустранна и е бил направен опит за разцепване на картона. При тази операция са се получили сериозни деформации в основата и са нанесени значителни увреждания по живописния слой. Картината е била залепена на нов картон, без предварително изравняване на оригиналния. За прикриване на деформациите са поставени китове, които скриват части от все още запазеня живописен слой. Ретушите се различаваха значително от колорита на картината. На таблото са представени етапите на новата реставрационна намеса. Реставрационният картон беше отстранен. Беше установено, че оригиналният картон е разрушен на места до живописния слой и се наложи цялостното му отстраняване. Бяха отстранени и всички китове и ретуши. След коригиране на деформациите картината беше монтирана на нов картон, а разрушенията- интегрирани.

Transfer of an oil painting on cardboard.

The conservation of Naum Hadjimladenov's painting as a successful practice.

*Assoc. Prof. Stefan Belishki,
Conservation Department, National Academy of Art
stefan_belishki@yahoo.com*

The poster presents transfer of an oil painting, painted on cardboard. This complicated and risky operation was necessary, because of the destructive results of an incorrect conservation treatment in the past. The painting was most probably double-sided originally, and its current condition may be explained with an unsuccessful attempt to split the cardboard. There were serious deformations and losses on the paint layer as a result of this operation. The painting was mounted on a new cardboard without thinning and leveling the original paper support. Gesso fillings were applied for masking the deformations, followed by application of clearly visible retouches.

The poster presents all the stages of the new conservation treatment. The conservation cardboard was removed. It was found that the original cardboard was already destroyed to the paint layer in some areas. It was necessary to remove the entire original support in order to flatten the deformations. After these operations the painting was mounted on a new acid-free cardboard. An integration of the losses was carried out then.

Исправяне на структурни деформации в основата на маслени картини върху платно

Стефан Стефанов и колектив
ilbens3o@yahoo.com

Таблото представя две картини изпълнени с маслени бои на известните български художници Антон Митов и Иван Ненов . Двете произведения имат еднакви проблеми свързани с типични много сериозни деформации – нагъване на платното. За решаване на проблема е използвана реставрационна техника чрез изглаждане с пара и третиране с етиленгликол.

Restoration of Structure Deformation on the Canvas Paintings Support

Stefan Stefanov
ilbens3o@yahoo.com

The poster presents two paintings, executed with oil paints, by celebrated Bulgarian artists Anton Mitov and Ivan Nenov. Both works have identical problems with typical and very serious deformations of the canvas. To solve this problem the paintings were flattened with the help of water vapor and ethyleneglucol.

Рестаурацията на маслена икона „Исус Христос“ от началото на ХХ в.

Стефко Аенски
stefal63@yahoo.com

Представената икона е собственост на Българската православна църква. Тя е с размери 170/70 см и е изпълнена в маслена техника. Платното е залепено върху дървен панел, при редуване на хоризонтални и вертикални дъски. Иконата е свалена от култова употреба и поради неправилното и съхранение долния регистър е силно разрушен. Дървесината е прогнила в следствие на влага. Това е довело до развитие на плесени и гъби, които са разрушили платното и живописния слой. На места платното бе отделено от дървения панел.

Целта на реставрационната намеса бе подмяната на дървената основа с нова, поради лошото състояние на оригиналната. Отстраниха се обковите, платното бе внимателно отделено от дървената основа. Внимателно се почисти гърба от грунд и замърсявания. Платното бе дезинфекцирано. Живописиста бе почистена от повърхностни замърсявания. Направиха се вставки на липсващите места на платното, за да бъде възстановен оригиналният формат. Иконата бе трансферирана върху нова дървена основа. Направи се имитативен ретуш в маниера на автора. Тази възстановка бе направена по желание на собственика. Отново бяха монтирани и обковите.

Conservation of an early 20th century oil-painted icon of Jesus Christ

Stefko Aenski
stefal63@yahoo.com

The icon belongs to the Bulgarian Orthodox Church. Its size is 170/7 cm, executed in oil technique. A canvas is glued to the wooden panel. The latter is constructed of horizontal and vertical wooden planks. The icon is no longer in use in liturgy in the church. Because of the improper storage the lower register is significantly destroyed from the moisture. Fungi and mould grew in big colonies, which destructed the canvas and paint layer. The canvas was detached from the panel on several places.

The aim of the conservation was to replace the destructed original wooden panel with new panel. The silver relief castings were removed and canvas was detached from the wooden support. The reverse side canvas was cleaned and disinfected. The paint layer was cleaned from surface dirt and deposits. Inlays were made in the destroyed parts of the canvas to restore the original dimensions. The icon was transferred on new wooden support. Integration of the losses was carried out imitative retouches as required by the owner. All silver relief castings were turned back in their original position.

Реставрацията на маслена икона от началото на ХХв. „Богородица с младенеца“.

Стефко Аенски*^{*}, Александрина Аенска
stefal63@yahoo.com

Иконата е църковна собственост. Основата е изградена от няколко съединени дървени плоскости, върху които е залепено платно.

В долният край дървесината е била нападната от гъби и плесени, съдейки по характерните деструкции. При предишна непрофесионална намеса, е отстранена долната част от оригиналния дървен панел на основата и е заменен с нов. При монтирането формата е скъсен, като долната част на платното, с грунда и живописния слой, са подгънати на гърба. Преди да бъде подгънато, в долният десен ъгъл, платното е било „дублирано“ с цел заздравяване, но с времето се е превърнало в твърда кора. Това е довело до много разрушения. Състоянието на иконата допълнително е усложнено и от множество надживописвания.

Целта на реставрационната намеса беше стабилизиране на застрашените участъци, възстановяване на оригиналния формат на иконата и интегриране на участъците с разрушения.

На таблото са представени отделните етапи на работа и специфичния подход.

Conservation of an early 20th century oil painted icon of Virgin with the Child

Stefko Aenski*^{*}, Alexandrina Aenska
stefal63@yahoo.com

The icon belongs to the Bulgarian Orthodox Church. The support is constructed of several joined wooden planks. A canvas is glued on the panel for extra strength of the upper layers.

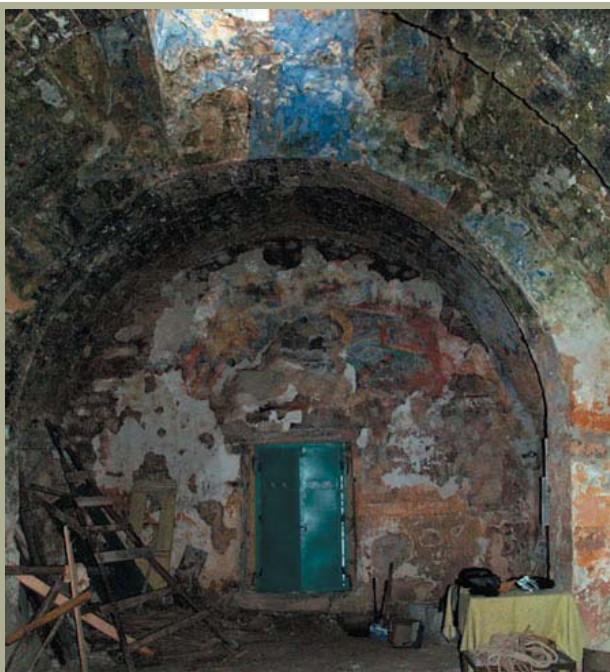
The lower part of the support was attacked by fungi and mould, concluding of the typical destructions. During a nonprofessional intervention in the past, the lower part of the original panel was removed and substituted with new elements. The icon's dimensions were decreased and the lower part of the canvas, along with the paint layer, was folded to the back. Before folding the lower right part of the canvas was lined for extra strength. These operations resulted in serious destructions in the paint and gesso layers. Large overpaintings additionally complicated the situation.

The aim of the conservation was to stabilize endangered areas, reconstruction of the original dimensions of the icon and integration of losses. The poster presents the different stages of the conservation treatment and the methodological approach.

Интегриране на стенописни фрагменти от църквата на манастира „Св. Йоан Рилски – Пустиня“

Стефко Аенски*, Николай Ангелов, Иван Николов
stefal63@yahoo.com

При проведените реставрационни намеси в манастирската църква се разкриха три последователни слоя стенописни фрагменти. Поради силната фрагментарност и застъпване на отделните слоеве живопис, възникна проблем за разкриването и интегрирането на различните слоеве стенна живопис, носещи различна културно значимост. Най-късната от тях датира от XIX в. – 1867 година. Под тях се разкриха фрагменти от XVI в. В следващото ниво се появиха стенописи, които променят представите за изграждането на храма, както бе прието че е извършено през XVI в. Те са с по-ранна датировка, която се предполага от общото архитектурно оформяне свързано с византийското владичество.

Integration of the wall paintings fragments in the church of the monastery St. Ivan Rilski - Pusti

Stefko Aenski*, Nikolai Angelov, Ivan Nikolov
stefal63@yahoo.com

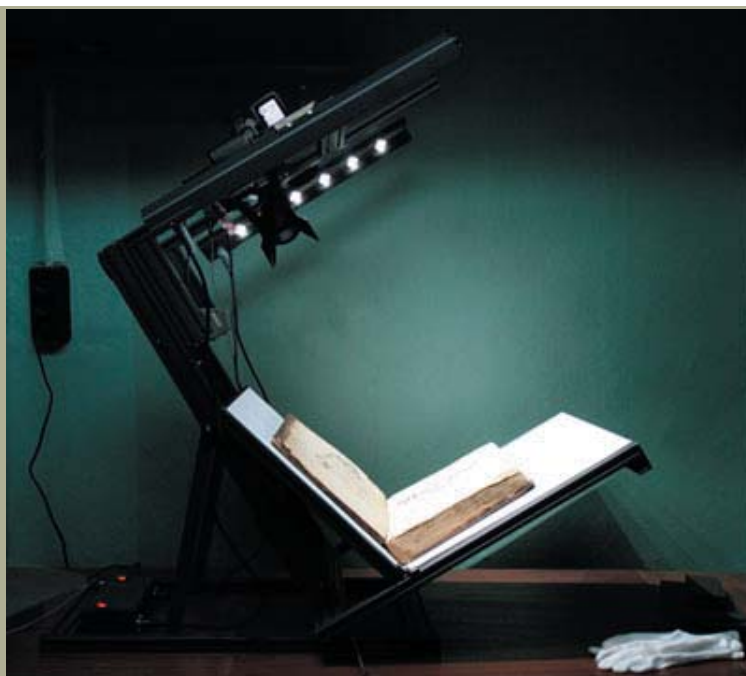
Three consecutive layers of wall paintings were discovered during the conservation activities in the church. Because of the strong fragmentation of the painting the major question was the problem of the integration of the different layers. Each of them brings specific cultural significance. The latest is dated 1867. Underneath laid fragments of 16th century. Next, fragments from earlier paintings were discovered, changing the concept that the church was built in 16th century. These earliest wall paintings fragments relate with the architectural style during the Byzantine rule.

The Digitization as Part of the Preventive Conservation of Manuscripts. Collaborative Project for Digitization between “Ivan Dujcev” Center and Vestigia Manuscript Research Center

Roumiana Decheva and Nikifor Haralampiev

*“Ivan Dujčev” Center for Slavo-Byzantine Studies to the “St. Kliment Ohridski” University Sofia
roumi_decheva@yahoo.com*

The “Ivan Dujčev” Center for Slavo-Byzantine Studies to the “St. Kliment Ohridski” University Sofia and The VESTIGIA Manuscript Research Center at the University Graz ran a joint project. Its main aim is the digitization of the manuscript collection of the “Ivan Dujčev” Center. Digitization of texts and images is concerned as an essential instrument for scholars, researchers and students. Thus the fragile and precious originals are protected from frequent use, while researchers gain access to the contents in digital form. The poster presents the results of this cooperation, methods of digitization, and the joint experience or the work.

Дигитализацията като част от превантивната консервация на ръкописи. Съвместен проект на Центъра за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“ към Софийски университет „Св. Климент Охридски“ и Център за проучване на ръкописи „Вестигия“

Румяна Дечева и Никифор Харалампиев,

*Център за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“ към Софийски университет „Св. Климент Охридски“
roumi_decheva@yahoo.com*

Центърът за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“ към Софийски университет „Св. Климент Охридски“ и Центърът за проучване на ръкописи „Вестигия“ към Университета в Грац работят по съвместен проект. Неговата цел е дигитализацията на колекцията ръкописи в център „Иван Дуйчев“. Дигитализацията на текстове и изображения се счита за основен инструмент при работата на учени, студенти, изследователи. По този начин крехките скъпоценни оригинали ще бъдат предпазени от всекидневна употреба, докато изследователите ще спечелят от достъпа до съдържанието в цифров вид. Таблото представя резултатите от сътрудничеството, методите на дигитализация и съвместния опит от работата.

Conservation, Exposition, and Storage of Drawings and Tracing Paper Drawings of Tryavna Icon Painters

Roumiana Deceva
roumi_decheva@yahoo.com

Preparatory sketches and tracing paper sketches bring traces of constant use. They are covered with paint spots, thorn and creased. The aim of the conservation intervention is to strengthen the structure and return the physical integrity of the objects, their esthetic impact, and at the same time to preserve all the information about the process of creativity of the artists. Archival mounts were prepared after the conservation of all drawings. The archival mount allows safe storage and exposition.

Реставрация, експониране и съхранение на рисунки и копирки на тревненски майстори

Румяна Дечева
roumi_decheva@yahoo.com

Подготвителните рисунки и копирки носят следи от постоянна употреба - покрити с петна от бои, измачкани и разкъсани. Целта на реставрационната намеса бе да се върне физическата здравина и цялост на обектите и естетическото им въздействие, без да се загуби информацията за творческия процес на художниците. След реставрацията за всички рисунки и копирки бяха изготвени архивни паспартута за съхранение и експониране.

Консервация и реставрация на културно наследство в резерват „Старинен Пловдив“

Арх. Христина Станева, Председател на БНК на ИКОМОС
icomosbg@icomos-bg.org

Историческото ядро на Пловдив представлява изключителен културен феномен, формиран в течение на векове. Основата на проекта е реставрацията на няколко възрожденски къщи, които оформят подхода към билната тераса към хълма. Уличният завършек с композицията „Баятова – Бакалова къщи“ е една от емблемите на резервата поради живописния характер на свързаното застрояване.

Двата обекта представляват ранно възрожденска жилищна архитектура (края на 18-ти и началото на 19-ти век), с оригинални планови схеми от асиметричен тип, близки до отворената планинска народна къща.

Проектът се придържа към принципите на реставрация с максимално съхраняване и укрепване на всички автентични елементи, като дървено-паянтовата конструкция на сградата, която се запазва и консервира.

Реставрирани са също и важни елементи на архитектурно-художествения синтез: стенописи, дървопластика – тавани, долапи, врати, иконостас и др., като се използват традиционните за Възраждането строителни материали и технологии.

Conservation and Restoration of Monuments in the Old Plovdiv Reserve

Arch. Christina Staneva, Chairman of BNC of ICOMOS
icomosbg@icomos-bg.org

The historical core of the town of Plovdiv is outstanding cultural phenomenon formed for centuries. The central part of the project is the conservation of several houses, built in the Bulgarian Revival period. The composition of Bayantova and Bakalova Houses at the end of the street is emblematic, because of the picturesque character of the building construction.

The two objects are examples of the secular architecture from late 18th and early 19th centuries with their original plans of asymmetrical type, close to the open mountain vernacular house.

The project keeps close to the principles of maximum preservation of all authentic material, such as the wooden construction of the building, which is conserved and saved.

Elements of the architectural-artistic synthesis such as woodcarvings, integrated in the building furniture, wall paintings decorations, home iconostasis were also conserved, using the traditional materials and technology of the period.

Реставрацията на римски аскос от Кобарид, Словения

Яна Шубиц Прислан

Горишки музей Нова Горица, Словения

jana.subic@guest.arnes.si

Аскосът беше открит в Кобарид през 1993-4, в границите на римско светилище в Градич (3-1 в. Пр. Р. Хр.). Редкостта на този обект на територията на Словения беше причина да бъде реконструиран, тъй като имаше намерение да бъде изложен. Фрагментите вече бяха почистени и събрани при получаването. Чупливостта на керамичното тяло и разпрашаващата се повърхност представляваха проблем при сглобяването и слепването. Беше избрано „подповърхностно“ интегриране за да се избегнат тези проблеми. Беше решено фрагментите да бъдат фиксирани около конус. Първата реконструкция беше направена като използвахме рисунки, основани на запазените фрагменти и аналогии с аскоси открити в Апулия.

Въпреки, че рисунките дадоха добри очертания на предмета, имаше големи зони от тялото на пантерата без информация. Имаше и фрагменти, чиито места не можеха да бъдат определени.

Следвайки двуизмерната реконструкция започнах да изграждам ядро от Polyfilla, върху които временно позиционирах фрагментите. При предмети точени с грънчарско колело този тип реконструкция може да е лесен и логичен, но при триизмерни предмети като животинско тяло, оформянето на липсващите части може да бъде проблем.

Restoration of a Roman Ascoss from Kobarid, Slovenia

Jana Šubic Prislán

Goriški muzej Nova Gorica

Grajska 1, Grad Kromberk, 5000 Nova Gorica, Slovenia

jana.subic@guest.arnes.si

The askos was found in Kobarid in the years 1993-4, within the limits of the Roman sanctuary on Gradič (3. – 1. Century BC). The rarity of this object in Slovenian territory led to a reconstruction being considered for display. The fragments were already cleaned and assembled on receipt. The fragility of the ceramic body and powdery surfaces were causes for concern as they could be problematic during assembly and adhesion. A below-surface reintegration was decided on as this would overcome these issues. It was decided to fix the fragments over a core. The first reconstruction was made using drawings, based on preserved fragments and similarities/analogies with ascoi found in Apulia.

Although the drawings gave a good outline of the object, defining well its form and dimensions, there were extensive areas of the panther's body, of which there was no information and there were additional fragments whose positions could not be found.

Following the two-dimensional reconstructions I started to build a nucleus in Polyfilla on which I provisionally positioned the fragments. With wheel thrown objects this kind of reconstruction can be logical and simple, but with a modelled 3 D form, such as an animal body, the forming of the missing areas can be a problem.

Съвременни материали за реставрация. Възможностите предлагани от фирма CTS и предложенията на филиала ѝ в Румъния

Паул Чиконя
C.T.S. ROMANIA S.R.L
cts.romania@ctseurope.com

Представени са най-съвременните материали в листата на фирмата. Представят се по-добри възможности за поръчки от филиала в Румъния. На презентацията са показани и материали, които все още нямат разпространение в българската реставрационна практика. Отделено е внимание и на линията продукти на Густав Бергер, чиито единствен официален представител в Европа е CTS.

Contemporary materials for conservation. New opportunities given by the Rumanian branch of CTS company.

Paul Cioconea
C.T.S. ROMANIA S.R.L
cts.romania@ctseurope.com

Some of the most current materials from the list of the company were shown. Better opportunities for ordering goods directly from the Rumanian branch were presented. Materials, which to date are not in common use by Bulgarian conservators, were also presented. Special attention was given to Gustav Berger O.F. products, licensed for distribution in Europe exclusively by CTS.

На корицата е представен официалният плакат на Форум Реставрация 2009, по проект на Надежда Цветкова
Страниране и графично оформление на каталога: Стефан Белишки
Част от резюметата са преведени от авторите. Останалите са преведени от Стефан Белишки
Участниците, които не са предоставили резюмета не са представени в каталога.

The front cover is the official poster of Forum Conservation 2009, designed by Nadejda Tsvetkova
Layout and graphic design: Stefan Belishki
Some of the summaries are translated by the authors, the others are translated by Stefan Belishki
The participants who haven't provided with summaries are not presented in the catalogue.